

tur, honestiores in insulam deportantur : alias autem relegantur, aut ad metallum damnantur.

68. *Amotio termini quid? et quæ pœna illius?* — Quæritur XI. Quid sit, et qua pœna afficiatur amotio termini? Resp. Est crimen, quo quis terminos vel lapides finales Granitzstein, oder Marcksäulen, oder Stocken dolose eruit, aufert, aut mutat, vel ut præcise noceat alteri, vel ut eidem de fundo aliquid detrahat, et suo adjiciat : cujus criminis pœna est vel pecuniaria 50 aureorum l. *Leg. Agraria*. ff. Termino amoto, vel etiam relegatio, aut fustigatio illorum, qui occupandorum aliorum finium causa id admiserint, l. *Divus Hadrianus*. ff. eod.

TITULUS XIX.

De usuris.

1. *Ratio continuationis.* — Usura vitium est affine rapinæ et furto : nam ut dicitur can. *Si quis cau.* 14, q. 4, si quis usuram accepit, rapinam facit, vita non vivit. Quod tamen cum Glossa intelligit de rapina large accepta, et prout sumitur pro qualibet injusta usurpatione, arg. can. *Meretrices. cau.* 32, quæst. 4. Igitur post titulos de raptoribus, et furtis, recte agitur de usuris : quæ materia cum proprie sit canonica, et non nihil prolixior, recte in quosdam paragraphos dividitur.

§ I.

DE NATURA ET DIVISIONE USURÆ.

2. *Usura varie accipitur.* — Usura juxta nominis etymologiam dicitur ab usu, sicuti cultura a cultu; ideoque in genere significat alicujus rei usus. Sic homo dicitur accepisse usuram præsentis vitæ, etc. Dein accipitur usura pro commodo, seu fructu ex usu proveniente, prout Cicero libro de Senectute ait : Terra nunquam sine usura reddit, quod accipit. Tertio, et magis ad propositum usura sumitur vel pro lucro ex mutuo, indeque lucratoria usura vocatur : et alio nomine etiam fœnus dicitur, vel pro ipsamet

conventionem seu contractum usurario, et sic loquendo de usura proprie dicta, seu lucratiōne.

3. *Proprie accepta definitur.* — Quæritur I. Quid sit usura? Resp. Cum communi, dicendo : usura est lucrum immediate ex mutuo proveniens, dum videlicet creditor ultra sortem vi solius mutui alteri dati aliquid exigit, et quasi ex justitia debitum accipit, arg. can. Plerique, 3, et can. fin., cau. 14, q. 3. Vel accipiendo eam pro contractu; usura est mutatio cum pacto expresso vel tacito accipiendi lucrum aliquod temporale ultra sortem ratione mutui.

4. *Est lucrum vi solius mutui proveniens.* — Dicitur notanter, ratione mutui : sive ut alii loquuntur, ex vi et causa mutui principaliter. Quia multum est unica velut sedes usuræ, per textum in can. 1, et seqq., cau. q. 3, et doctores communiter : sicuti et textus S. Scripturæ nu. 14, referendi, de solo mutuo loquuntur. Unde si quis lucrum acquirit ex locatione, conductione, liberalitate, seu gratitudine mutuatarii, usura non committitur.

5. *Ubi nomine lucri intelligitur omne, quidquid est pretio æstimabile etiam obsequia, obligationes remissiones harum, etc.* — Porro sub nomine lucri intelligitur quodlibet temporale, seu pretio æstimabile, quod ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione mutui ex justitia debitum; sive deinde illud sit pecunia, sive frumentum, vel alia res pretio æstimabilis, ut pluribus dicitur, can. *Si fœneraveris*, et seqq., cau. 14, q. 3, ubi dicitur, usuram esse, quidquid ultra sortem recipit, sive sit pecunia, sive triticum, sive merces, sive quodcumque aliud. Et hoc communiter etiam extendunt doctores ad obligationem civilem quidpiam ex debito seu pacto sibi præstandi ratione mutui v. g. apud se emendi merces, sibi vendendi, aut operas suas locandi, vel ut mutuatarius creditori præstet obsequium aliunde indebitum. Layman, lib. III, tract. IV, cap. xvi, nu. 2. Palao, tract. XXXII, disp. 4, pun. 11, n. 2. Ratio est, quia hujusmodi onera et obligationes sunt pretio æstimabilia, adeoque vi solius mutui absque usura exigi non possunt.

6. *Usura alia est mentalis, alia realis.* — Quæritur II. Quotplex sit usura. Resp. Eam varie dividi, et primo quidem in mentalem, et realem. Usura mentalis est, quando quis eo animo ac intentione dat mutuum,

ut acquirat lucrum ex mutuo tanquam ex justitia debitum in compensationem illius, quamvis nullo interveniente pacto expresso vel tacito de lucro. Quare usura mentalis non sumitur hic pro sola voluntate committendi usuram, prout præcendit ab omni actu externo (tale enim propositum potius est, et dicitur usura interna, quam usura mentalis) sed accipitur pro actu externo, quo mutuum datur cum spe et intentione accipiendi lucrum ex mutuo, quamvis sine ullo pacto externo, arg. c. *Consuluit*. h. t. atque in simili explicavimus supra tit. III, num. 15 et 16. *Simoniam mentalem*. Usura realis e contra est, quando quis mutuatur cum pacto expresso, vel tacito accipiendi ultra sortem lucrum ex mutuo. Navarrus, de *Usuris*, n. 12, et doctores communiter.

7. *Realis alia expressa, alia palliata.* — Deinde usura realis dividitur in expressam, et tacitam, seu palliatam. Expressa seu formalis et manifesta usura est, quando expresse exigitur pretium pro mutuo v. g. mutuo tibi centum florenos. eo pacto, ut post annum reddas mihi centum, et tot vel tot ultra. Usura palliata seu virtualis est, quæ non committitur vi contractus mutui formalis et expressi, sed alterius contractus nomine ac specie veluti pallio occultati : ut si mercator ob solam dilationem solutionis pretii (secus si id fieret ratione lucri cessantis vel damni emergentis, etc.) merces multo carius venderet; nam hoc in re aliud non esset, quam emptori mutuam dare pecuniam, post aliquod tempus cum auctario recipiendam, quod reprobatur c. *In civitate. de usuris*.

8. *Usuræ alie sunt centesimæ, alie bessales, alie semisses, quintunces, quadrantes, trientes.* — Tertio, usuræ dividi possunt pro diversa earum taxatione et moderatione. Hinc aliæ dicuntur centesimæ, aliæ bessales, Semisses, Quintunces, quadrantes, Trientes, prout appellantur l. *Eos qui c. de Usuris*, et alibi. Cæterum quidnam sit usura centesima, juxta quam cæteræ suam sumunt interpretationem, variant doctores. Et quidem Vallensis h. t. § 2, num. 4, notat, quod veteres solebant stipulari usuram in singulos menses : et quod centesima usura fuerit illa, quando pro centum quolibet anno solvebantur duodecim, ita ut singulis mensibus solverentur pro centum florenis singuli floreni. Unde quia bessales usuræ sunt bes, seu octo uncie centesimæ usuræ; et usuræ semisses

sunt pars dimidia; quintunces, quinque ejus uncie sive partes; et quadrantes quatuor, trientes, tres : mox patebit, quantam juxta hanc supputationem faciant, seu reddant dictæ usuræ per singulos annos : nam illæ reddunt octo pro centum, istæ vero sex, quinque, quatuor, tria, etc.

9. E contra Hostiensis, et cum eo Fagnanus in c. *Naviganti*, h. t. n. 6, item Glossa in l. *Eos qui c. de Usuris*, §. *Tertiam partem*, et alibi, atque etiam vocabularium juris, §. *Usura*, docent, quod secundum jus communem usura centesima sit ea, quæ infra annum æquiparatur sorti. Quæ quidem interpretatio fundatur in l. *Nihil interest*. ff. *de Fœnore nautico*, ibi : Ad finem non ultra duplum centesimæ debetur. Ubi Glossa ait : Duplum connumerata summa sortis cum usuris in fine anni. Unde juxta hanc supputationem etiam aliæ usuræ, de quibus fit mentio in jure civili, reddunt magnam quantitatem videlicet bessales pro centum sexaginta sex; semisses quinquaginta, et sic loquendo de cæteris. Clarius loquitur Glossa in Auth. *de Alienat.* §. *Centesima*, ibi : Centesima dicitur, quæ anno sorti æquiparatur, quasi rotunda, ut centenarius numerus est rotundus. Quarta centesimæ ergo dicitur, quæ quatuor annis æquiparatur; et sic si bene computes, facit quinque denarios pro qualibet libra, et quolibet mense. Adde Glossam, Auth. *Hoc jus porrectum*, §. *Centesima, de sanctis Ecclesiis*.

10. *Aliæ simplices, aliæ usuræ usurarum.* — Quarto : Usuræ aliæ simplices, aliæ usuræ usurarum vocantur. Simples sunt, de quibus hactenus diximus. Usuræ usurarum vero, quæ ex usura seu lucro usurario non soluto, seu nova sorte exiguntur, ut dum quis v. g. 1000 florenos, pro 50 annuatim solvendis in mutuum dat, et de istis 50 florenis debito tempore non solutis seu summa capitali præter priorem novam usuram v. g. unum florenum cum dimidio annuatim exigit; de qua usura magis infra § seq. a n. 26.

11. *Aliæ compensatoriæ, seu restauratoriæ, aliæ punitoriæ, seu moratoriæ, aliæ lucratiivæ.* — Denique usuræ aliæ sunt, et vocantur compensatoriæ; aliæ lucratoriæ. Usuræ compensatoriæ dicuntur, in quibus pactum fuit de solvenda ultra sortem pecunia, vel alia re pretio æstimabili, ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, aut ratione periculi, laboris, seu expensarum, quæ pro-

habilitate subeunda erunt in mutuo recuperando. Et hæc usuræ sunt licitæ; quia id, quod datur ultra sortem principalem, non datur præcise ratione mutui, sed ex alio justo titulo, ac per modum cuiusdam interesse, ut amplius infra indicabimus § 4, agendo de titulis excusantibus ab usura illicita. Usuræ punitivæ sunt, in quibus pactum fit de subeunda pœna, v. g. pecuniaria ultra sortem præstanda, et mutuarius in mora fuerit non reddendo mutuum tempore statuto. Usura lucrativa dicitur, quæ continet aliquod lucrum temporale, causa et nomine solius mutui principaliter exactum. Et de hisce lucrativis, tanquam propriis usuris ex professo hic loquimur, simulque de eisdem intelligendi sunt quando absoluto loquuntur de usuris doctores.

12. *De compensatoriis, et punitivis. Remissive.* — De compensatoriis seu restauratoriis autem, et punitivis seu moratoriis usuris utpote plerumque licitis, adeoque minus propriis, speciales §§ instituimus infra, postquam de lucrativis seu propriis sufficienter egerimus.

§ II.

DE PROHIBITIONE, ET MALITIA USURÆ PROPRIÆ DICTE SEU LUCRATIVE.

13. *Usuræ sunt prohibitæ jure ecclesiastico.* — Quæritur I. An et quo jure usuræ, seu lucrum ex mutuo immediate proveniens, sint prohibitæ? Resp. Certum est, usuras non tantum jure humano ecclesiastico, sed etiam divino prohibitas esse. Ita communis Catholicorum doctorum, contra Carolum Molinæum, *Tract. de Commercio*, 7 et 11, moderatas usuras tanquam licitas admittentem. Et quidem prima pars de jure ecclesiastico passim constat ex sacris canonibus, ut can. *Quoniam*, 2, dist. 37, can. *Apost.* 43. Concil. Nicæn., cap. XVIII. Item ex cunctis decretis, constitutionibus, rescriptis Pontificiis, tam quinti, quam sexti decretalium, et clementinarum, h. t. Ubi non solum usuræ sub gravissimis pœnis infra enumerandis prohibentur, sed etiam c. *Super eo*, h. t. expresse dicitur, quod usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur. Quin imo pertinaciter assensens, exercere usuras non esse peccatum, veluti hæreticus puniendus est, ut habetur in Clem. un. *de Usuris*, ibi: Si quis in illum errorem incidit, ut perti-

naciter affirmare præsumat, exercere usuram non esse peccatum, decernimus eum ut hæreticum puniendum.

14. *Usuræ sunt prohibitæ jure divino.* — Altera vero pars de jure divino clare desumitur e S. Scriptura. Nam Levitici, cap. XXV, dicitur: Ne accipias usuras ab eo, neque amplius quam dedisti. Et infra: Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram. Item Psalm. XIV, laudatur, qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Similiter Ezech., cap. XVIII, dicitur inter alia, quæ ad virum justum requiruntur: Si usuram et superabundantiam non acceperit. E contra vero ibidem numerat Propheta inter peccatores, ad usuram dantem, et amplius accipientem. Item ibid. Quod si genuerit filium ad usuram dantem, et amplius accipientem, numquid vivet; non vivet; et Psalm. LIV: Vidi iniquitatem in civitate; non defecit in plateis ejus usura, et dolus. Tandem ut plures similes auctoritates omittantur, ipsemet Christus Dominus Luc. VI, ait: Bene facite, et mutuum date; nihil inde sperantes. Quæ verba licet quoad primam partem contineant consilium, quoad posteriorem vero continent præceptum, atque excludunt etiam usuram mentalem, prout patet ex aliis sacre Scripturæ locis; ubi similis textus habetur, v. g. Psal. LXXV, ibi: Vovete, et reddite Domino Deo vestro; ubi prima pars consilium; secunda vero præceptum continet.

15. *Solvitur instantia.* — Nec obstat parabola a Christo Domino adducta Luc. IX, ubi servo nequam recondenti pecuniam in sudario suo exprobravit paterfamilias, quod eam non dederit nummulariis, hæc addita ratione: Et ego veniens cum usuris exegissem eam, id est, pecuniam mutuam. Resp. enim D. Thomas 2, 2, q. 78, art. 1. Usuram ibi sumi metaphorice seu parabolice pro augmento et super excrecentia bonorum spiritualium, seu bona applicatione talentorum nobis a Deo concessorum. Vel dic, illud in parabolis esse a Christo Domino propositum: et sicut alibi per parabolam villici iniquitatis, et fraudantis dominum suum, Luc. XVI. Christus nos excitavit, ut faceremus nobis amicos in cœlis de mammona iniquitatis, neququam tamen permisit fraudes; ita et hic ex facto hominum mundanorum nos commonefecit ad procreandas nobis spirituales usuras, semper in nobis proficiendo, non tamen idcirco usuras mundanas approbavit (ADNOTATIO XXXI.)

16. *Sunt etiam prohibitæ jure naturali.* — Quæritur II. An usuræ sint etiam jure naturali illicitæ ac prohibitæ? Resp. Affirmative; idque tenent doctores communiter. Siquidem Patres, concilia, ac Summi Pontifices passim probant de Veteri Testamento usuras esse illicitas, atque hæc probatio non subsisteret, nisi usuræ jure naturali essent illicitæ, cum præcepta cæremonialia, et judicialia veteris legis non amplius obligent post Christi mortem, sed moralia tantum, quæ ad Decalogum spectant, et jure naturali obligant. Hinc neque Papa potest dispensare in usuris, ut dicitur c. *Super eo*, h. t. ibi: Cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus, quia cum Scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri; multo magis pronibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi, usurarum crimine involvatur. Nota ly multo magis; ergo non minus ac mendacium usura est jure naturali prohibita.

17. *Probatum ratione.* — Ratio etiam hujus est, quam affert doctor subtilis, 4, dist. 15, q. un., § *De secundo articulo*, §. *De ultimo contractu*, etc. Quia dum exigitur usura seu lucrum ex mutuo, vel exigitur lucrum pro ipsa sorte principali, vel pro usu ejus, sed neutrum absque injustitia fieri potest; ergo; min. probatur. Nam imprimis non potest exigi lucrum ex mutuo pro ipsa sorte, quia justitia commutativa desiderat æqualitatem in contractibus, neque permittit, ut idem bis vel sæpius teneatur quis restituere: atqui si hodie 100 floreni mutuo accipiantur, et post annum centum restituantur, habetur dicta æqualitas; ergo justitiæ repugnat, quod teneatur quis restituere aliquid ultra centum aut succedentibus temporibus bis centum et amplius.

18. *Solvitur instantia.* — Neque potest dici, quod in mutuo pro usu sortis, v. g. pecuniæ mutuatæ possit exigi lucrum; quia usus seu utilitas rei pertinet ad dominum; atqui mutuarius vi mutui factus est dominus rei mutuatæ (mutuum enim ideo appellatur, quod de meo tuum fit, ut habetur l. 2, ff. *Si certum petatur*) ergo contrariatur justitiæ, quod mutuarius teneatur mutuanti quidolvere pro usu, rei mutuatæ utpote ad se jam spectantis, et non amplius ad mutuantem. Uno verbo, exigens usuras, vel petit eandem rem sibi sæpius restitui, vel exigit aliud pro eo, quod non est suum: horum autem quod-

libet continet manifestam injustitiam, et repugnat juri naturali; ergo.

19. Confirmatur. Pecunia, frumentum, vinum, et aliæ hujusmodi res, in quibus mutuum consistit, sunt in se ipsis steriles ac infrugiferæ; ergo injustum est, pro earum usu, seu fructu aliquid exigere. Ant. probatur. Res frugifera dicitur, ex qua permanente usus vel fructus seu commoditas percipi, atque ab ea separari potest, veluti inhabitatio ex domo, fructus ex agro, lac ac vitulos ex vacca. Atqui hoc non fit in pecunia, frumento, vino, ac similibus rebus fungibilibus, seu quæ ipso usu consumuntur, ut patet et habetur etiam l. *Ad senatusconsultum*, ff. *de usufructu earum rerum, quæ usu absumuntur*; ergo. Hinc etiam Aristoteles lumine naturali edoctus lib. I, *Politici*, c. VII, ait: Maxime præter naturam esse hunc acquirendi modum, ut in tenore nummus nummum pariat.

20. Ex proxime dictis patet etiam ratio, cur in locatione possit exigi lucrum, non vero in mutuo. Disparitas enim maxima est, quia imprimis locatio est talium rerum, in quibus usus rei non est ipsamet absumptio rei, sed quæ permanentem usum atque utilitatem afferunt; ut patet in locatione domus, agri, equi ad equitandum, et hujusmodi. Secus fit in mutuo, quod non nisi in rebus fungibilibus, seu usu consumptibilibus consistit, v. g. in pecunia, vino, frumento, et similibus; et cum horum usus (intellige de usu juris, non de simplici usu facti) separari nequeat a re ipsa, ejusque dominio, non nisi injuste aliud pretium exigeretur pro re ipsa ejusque dominio, aliud pro usu ipsius.

21. Demde in contractu locationis manet locator adhuc dominus rei locatæ, ejusque relinet dominium, l. *Non solet*, ff. *locati*, et consequenter utilitas rei locatæ etiam ipsum respicere debet, secus est in mutuo, ubi ex meo tuum fit, et mutuans non amplius retinet dominium rei mutuatæ. Unde patet, quod mutuum ex natura sua postulet fieri gratis, id est, non plus petendo vi mutui, ac datum est, prout amplius declarabimus infra § 4, et seqq.

22. *Proponitur et solvitur objectio ex Scriptura.* — Objicies autem primo, contra hactenus dicta. Deus concessit olim Judæis usuras, Deuter., XXIII, dicens: Non sceneraberis fratri tuo ad usuram, sed alieno; ergo usuræ non sunt intrinsece malæ, neque prohibitæ jure naturali, cum in hoc nequeat